

ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ АБО МІНОРИТАРНИХ МОВ

П р е а м б у л а

Держави-члени Ради Європи, які підписали цю Хартію,

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення тіснішої єдності між її членами, особливо з метою захисту та реалізації ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням;

враховуючи, що захист історичних регіональних або міноритарних мов Європи, декотрі з яких знаходяться під загрозою зникнення, сприяє збереженню і розвитку культурного багатства і традицій Європи;

враховуючи, що право користуватися регіональною або міноритарною мовою в приватному та суспільному житті є невід'ємним правом відповідно до принципів, закріплених у Міжнародному пакті Організації Об'єднаних Націй про громадянські і політичні права, та відповідно до духу Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод;

беручи до уваги роботу, проведenu в рамках НБСЄ, і зокрема Гельсінський заключний акт 1975 року та документ Копенгагенської зустрічі 1990 року;

наголошуючи на важливості міжкультурного діалогу і багатомовності, а також беручи до уваги, що захист і підтримка регіональних або міноритарних мов не повинні здійснюватися на шкоду офіційним мовам і необхідності вивчати їх;

усвідомлюючи, що захист і підтримка регіональних або міноритарних мов у різних країнах та регіонах Європи є важливим внеском у розбудову Європи, що ґрунтується на принципах демократії та культурного розмаїття в рамках національного суверенітету і територіальної цілісності;

беручи до уваги специфічні умови та історичні традиції в різних регіонах європейських держав,

домовилися про таке:

Частина I **Загальні положення**

Стаття I **Визначення**

Для цілей цієї Хартії:

а) термін «регіональні або міноритарні мови» означає мови, які:

i) традиційно використовуються в межах певної території держави громадянами цієї держави, які становлять кількісно меншу групу, ніж решта населення цієї держави; та

ii) є відмінними від офіційної мови (офіційних мов) цієї держави;

він не включає ні діалектів офіційної мови (офіційних мов) держави, ні мов мігрантів;

б) термін «територія, де використовується регіональна або міноритарна мова» означає місцевість, де така мова є засобом спілкування такої чисельності жителів, за якої є виправданим вжиття різних заходів для захисту і підтримки, передбачених у цій Хартії;

с) термін «мови, не пов'язані з певною територією» означає мови, якими користуються громадяни держави і які відрізняються від мови чи мов, що використовуються рештою населення держави, але які, незважаючи на їхнє традиційне використання в межах території цієї держави, не можуть бути ототожені з певною місцевістю цієї держави.

Стаття 2 **Зобов'язання**

1. Кожна Сторона зобов'язується застосовувати положення частини II до всіх регіональних або міноритарних мов, які використовуються в межах її території і які відповідають визначенню, наведеному в статті 1.

2. Стосовно кожної мови, визначеної при ратифікації, прийнятті або затвердженні відповідно до статті 3, кожна Сторона зобов'язується застосовувати щонайменше тридцять п'ять пунктів або підпунктів з тих положень, що наведені в частині III цієї Хартії, з яких принаймні три вибрані з кожної зі статей 8 і 12 та по одному з кожної зі статей 9, 10, 11 і 13.

Стаття 3

Практичні заходи

1. Кожна Договірна Держава визначає у своїй ратифікаційній грамоті або у своєму документі про прийняття чи затвердження кожен регіональну або міноритарну мову чи офіційну мову, яка менш широко використовується на всій або частині її території, до якої застосовуються пункти, вибрані згідно з пунктом 2 статті 2.

2. Будь-яка Сторона може, в подальшому у будь-який час, повідомити Генерального секретаря про те, що вона бере на себе зобов'язання, що впливають з положень будь-якого іншого пункту Хартії, який вона ще не визначила у своїй ратифікаційній грамоті або у своєму документі про прийняття чи затвердження, або про те, що вона застосовуватиме пункт 1 цієї статті до інших регіональних або міноритарних мов чи до інших офіційних мов, які менш широко використовуються на всій або частині її території.

3. Зобов'язання, зазначені в попередньому пункті, вважаються складовою частиною ратифікації, прийняття або затвердження і мають таку саму силу від дати їхнього повідомлення.

Стаття 4

Існуючі режими захисту

1. Ніщо в цій Хартії не може тлумачитись як таке, що обмежує чи відступає від будь-якого з прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини.

2. Положення цієї Хартії не зашкоджують жодним більш сприятливим положенням, які стосуються статусу регіональних або міноритарних мов, чи правового статусу осіб, які належать до меншин, наявних у державі-Стороні Хартії, чи передбачені відповідними двосторонніми чи багатосторонніми міжнародними угодами.

Стаття 5

Існуючі зобов'язання

Ніщо в цій Хартії не може тлумачитись як таке, що передбачає будь-яке право займатися будь-якою діяльністю або здійснювати будь-які дії всупереч цілям Статуту Організації Об'єднаних Націй чи іншим зобов'язанням за міжнародним правом, включно з принципом суверенітету і територіальної цілісності держав.

Стаття 6 **Інформація**

Сторони зобов'язуються дбати про те, щоб органи, організації та особи, яких стосується Хартія, були поінформовані про права й обов'язки, визначені цією Хартією.

Частина II **Цілі та принципи, які визначаються**

відповідно до пункту 1 статті 2

Стаття 7 **Цілі та принципи**

1. Стосовно регіональних або міноритарних мов, у межах територій, де такі мови використовуються, та відповідно до стану, в якому перебуває кожна з мов, Сторони будують свою політику, законодавство і практичну діяльність відповідно до таких цілей та принципів:

а) визнання регіональних або міноритарних мов як засобу вираження культурного багатства;

б) повага до географічного ареалу кожної регіональної або міноритарної мови з метою забезпечення того, щоб існуючий або новий адміністративний поділ не був перешкодою розвитку відповідної регіональної або міноритарної мови;

с) необхідність рішучих дій, спрямованих на розвиток регіональних або міноритарних мов, з метою їх захисту;

д) сприяння використанню регіональних або міноритарних мов, в усній та письмовій формі, у суспільному та приватному житті, і/або заохочення такого використання;

е) підтримання і розвиток зв'язків у сферах, на які поширюється ця Хартія, між групами, які використовують регіональну або міноритарну мову, та іншими групами населення держави, що користуються мовою в такій самій або схожій формі, а також встановлення стосунків у сфері культури з іншими групами населення держави, що користуються іншими мовами;

ф) забезпечення належних форм і засобів викладання та вивчення регіональних або міноритарних мов на всіх відповідних рівнях;

g) створення для осіб, які не володіють регіональною або міноритарною мовою і які проживають у місцевості, де вона використовується, можливостей вивчати її, якщо вони цього бажають;

h) сприяння вивченню та науковому дослідженню регіональних або міноритарних мов в університетах чи аналогічних закладах;

i) розвиток відповідних видів міждержавних обмінів у сферах, на які поширюється ця Хартія, для регіональних або міноритарних мов, що використовуються в такій самій або схожій формі у двох чи більше державах.

2. Сторони зобов'язуються усунути, якщо вони цього ще не зробили, будь-які необґрунтовані розрізнення, виключення, обмеження або переваги, які стосуються використання регіональної або міноритарної мови і спрямовані на те, щоб перешкодити чи поставити під загрозу її збереження або розвиток. Вжиття спеціальних заходів на користь регіональних або міноритарних мов, що мають на меті досягнення рівності між тими, хто користується цими мовами, і рештою населення, або належним чином враховують особливі умови, в яких перебувають ці мови, не розглядається як акт дискримінації щодо осіб, які користуються більш поширеними мовами.

3. Сторони зобов'язуються поглиблювати відповідними заходами взаєморозуміння між усіма мовними групами країни, і зокрема відносити виховання поваги, розуміння і толерантності щодо регіональних або міноритарних мов до цілей освіти і професійної підготовки, що надаються в їхніх країнах, а також заохочувати до цього засоби масової інформації.

4. Визначаючи власну політику щодо регіональних або міноритарних мов, Сторони враховують потреби і побажання тих груп, які користуються такими мовами. Сторони заохочуються до створення, у разі необхідності, органів, які консультували б представників влади з усіх питань, що стосуються регіональних або міноритарних мов.

5. Сторони зобов'язуються застосовувати, *mutatis mutandis*, принципи, зазначені в пунктах 1-4 вище, до мов, не пов'язаних з певною територією. Однак стосовно цих мов характер і масштаби заходів, яких необхідно вживати на виконання цієї Хартії, визначаються гнучко, з урахуванням потреб і побажань та з повагою до традицій і характерних рис тих груп, які користуються відповідними мовами.

Частина III
Заходи на підтримку використання
регіональних або міноритарних мов
у суспільному житті відповідно до зобов'язань,
узятих за пунктом 2 статті 2

Стаття 8
Освіта

1. У сфері освіти Сторони зобов'язуються, в межах території, де такі мови використовуються, відповідно до стану кожної з таких мов і без шкоди для викладання офіційної мови (офіційних мов) держави:

а) і) передбачити надання дошкільної освіти відповідними регіональними або міноритарними мовами; або

ii) передбачити надання значної частини дошкільної освіти відповідними регіональними або міноритарними мовами; або

iii) застосовувати один із заходів, передбачених у підпунктах «і» та «ii» вище, принаймні до тих учнів, сім'ї яких цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою; або

iv) якщо органи державної влади не мають безпосередньої компетенції в галузі дошкільної освіти – сприяти застосуванню заходів, згаданих у підпунктах «і»-«iii» вище, і/або заохочувати таке застосування;

б) і) передбачити надання початкової освіти відповідними регіональними або міноритарними мовами; або

ii) передбачити надання значної частини початкової освіти відповідними регіональними або міноритарними мовами; або

iii) передбачити в рамках початкової освіти викладання відповідних регіональних або міноритарних мов як складової частини навчальної програми; або

iv) застосовувати один із заходів, передбачених у підпунктах «і»-«iii» вище, принаймні до тих учнів, сім'ї яких цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою;

с) і) передбачити надання середньої освіти відповідними регіональними або міноритарними мовами; або

ii) передбачити надання значної частини середньої освіти відповідними регіональними або міноритарними мовами; або

- iii) передбачити в рамках середньої освіти викладання відповідних регіональних або міноритарних мов як складову частину навчальної програми; або
- iv) застосовувати один із заходів, передбачених у підпунктах «i)»-«iii)» вище, принаймні до тих учнів, які самі або, у відповідних випадках, сім'ї яких цього бажають і кількість яких вважається для цього достатньою;
- d) i) передбачити надання професійно-технічної освіти відповідними регіональними або міноритарними мовами; або
- ii) передбачити надання значної частини професійно-технічної освіти відповідними регіональними або міноритарними мовами; або
- iii) передбачити в рамках професійно-технічної освіти викладання відповідних регіональних або міноритарних мов як складову частину навчальної програми; або
- iv) застосовувати один із заходів, передбачених у підпунктах «i)»-«iii)» вище, принаймні до тих учнів, які самі або, у відповідних випадках, сім'ї яких бажають цього і кількість яких вважається для цього достатньою;
- e) i) передбачити надання університетської та іншої вищої освіти регіональними або міноритарними мовами; або
- ii) забезпечити можливості вивчення цих мов як окремих дисциплін університетської та іншої вищої освіти; або
- iii) якщо, з огляду на роль держави по відношенню до інституцій вищої освіти, підпункти «i)» та «ii)» застосовуватися не можуть – заохочувати і/або дозволяти надання університетської чи інших форм вищої освіти регіональними або міноритарними мовами чи створення можливостей для вивчення цих мов як окремих дисциплін університетської або іншої вищої освіти;
- f) i) вжити заходів для запровадження курсів навчання дорослих і безперервного навчання, на яких викладання здійснюється, головним чином або цілком, регіональними або міноритарними мовами; або
- ii) пропонувати такі мови як окремі дисципліни в рамках навчання дорослих і безперервного навчання; або
- iii) якщо органи державної влади не мають безпосередньої компетенції в галузі навчання дорослих – сприяти викладанню таких мов як окремих дисциплін навчання дорослих і безперервного навчання і/або заохочувати таке викладання;

g) вжити заходів для викладання історії та культури, засобом відображення яких є відповідна регіональна або міноритарна мова;

h) забезпечити базову професійну підготовку та підвищення кваліфікації вчителів з метою виконання тих із пунктів «а»-«g», які прийняла відповідна Сторона;

i) створити контрольний орган (органи), який здійснюватиме нагляд за виконанням заходів та досягнутими результатами в започаткуванні або розвитку викладання регіональних або міноритарних мов і подаватиме періодичні звіти, які мають оприлюднюватися.

2. Що стосується освіти і територій, інших ніж ті, де традиційно користуються регіональними або міноритарними мовами, Сторони зобов'язуються, якщо чисельність осіб, які користуються регіональною або міноритарною мовою, виправдовує це, дозволяти, заохочувати чи забезпечувати викладання регіональною або міноритарною мовою чи вивчення такої мови на всіх відповідних рівнях освіти.

Стаття 9 Судова влада

1. Сторони зобов'язуються, стосовно тих судових округів, у яких чисельність жителів, які користуються регіональними або міноритарними мовами, виправдовує вжиття наведених нижче заходів, відповідно до стану кожної з цих мов і за умови, що використання можливостей, які надаються цим пунктом, на думку судді, не перешкоджає належному відправленню правосуддя:

а) у кримінальному судочинстві:

i) передбачити, щоб суди, на клопотання однієї зі сторін, вели провадження регіональними або міноритарними мовами; і/або

ii) гарантувати обвинуваченому право користуватися своєю регіональною або міноритарною мовою; і/або

iii) передбачити, щоб клопотання і докази, у письмовій чи усній формі, не розглядалися як неприйнятні лише на тій підставі, що вони сформульовані регіональною або міноритарною мовою; і/або

iv) складати, на відповідне клопотання, документи, пов'язані з кримінальним судочинством, відповідною регіональною або міноритарною мовою,

у разі необхідності – із залученням усних і письмових перекладачів без додаткових витрат для осіб у справі;

b) у цивільному судочинстві:

i) передбачити, щоб суди, на клопотання однієї зі сторін, вели провадження регіональними або міноритарними мовами; і/або

ii) якщо сторона у спорі має постати перед судом особисто – дозволяти їй користуватися своєю регіональною або міноритарною мовою без додаткових витрат для неї; і/або

iii) дозволяти подання документів і доказів регіональними або міноритарними мовами,

у разі необхідності – із залученням усних і письмових перекладачів;

c) під час судового провадження в адміністративних справах:

i) передбачити, щоб суди, на клопотання однієї зі сторін, вели провадження регіональними або міноритарними мовами; і/або

ii) якщо сторона у справі має постати перед судом особисто – дозволяти їй користуватися своєю регіональною або міноритарною мовою без додаткових витрат для неї; і/або

iii) дозволяти подання документів і доказів регіональними або міноритарними мовами,

у разі необхідності – із залученням усних і письмових перекладачів;

d) вжити заходів для застосування підпунктів «i» та «iii» пунктів «b» та «c» вище, а також будь-якого необхідного використання послуг усних і письмових перекладачів, без додаткових витрат для осіб у справі.

2. Сторони зобов'язуються:

a) не заперечувати дійсності юридичних документів, складених у межах цієї держави, тільки на тій підставі, що їх складено регіональною або міноритарною мовою; або

b) не заперечувати дійсності для сторін юридичних документів, складених у межах держави, тільки на тій підставі, що їх складено регіональною або міноритарною мовою, а також передбачити можливість їхнього використання проти заінтересованих третіх сторін, які не користуються цими мовами, якщо зміст документа повідомляється їм особою (особами), яка покликається на нього; або

с) не заперечувати дійсності для сторін юридичних документів, складених у межах цієї держави, виключно на тій підставі, що їх складено регіональною або міноритарною мовою.

3. Сторони зобов'язуються забезпечити наявність складених регіональними або міноритарними мовами найважливіших національних законодавчих актів, зокрема тих, що стосуються осіб, які користуються цими мовами, якщо доступ до цих актів не забезпечено в інший спосіб.

Стаття 10

Адміністративні органи та публічні послуги

1. У межах адміністративно-територіальних одиниць держави, в яких кількість жителів, що користуються регіональними або міноритарними мовами, виправдовує вжиття наведених нижче заходів, і відповідно до стану кожної з цих мов, Сторони зобов'язуються, в міру розумної можливості:

а) i) забезпечити, щоб адміністративні органи використовували регіональні або міноритарні мови; або

ii) забезпечити, щоб ті посадові особи, які працюють із населенням, користувалися регіональними або міноритарними мовами у своїх відносинах з особами, які звертаються до них цими мовами; або

iii) забезпечити особам, які користуються регіональними або міноритарними мовами, можливість подавати усні чи письмові заяви й отримувати відповідь на них цими мовами; або

iv) забезпечити особам, які користуються регіональними або міноритарними мовами, можливість подавати усні або письмові заяви цими мовами; або

v) забезпечити особам, які користуються регіональними або міноритарними мовами, можливість правосильно подавати складені цими мовами документи;

б) забезпечити наявність адміністративних документів і бланків широкого користування для населення, складених регіональними або міноритарними мовами чи у двомовному варіанті;

с) дозволяти адміністративним органам складати документи регіональною або міноритарною мовою.

2. Стосовно органів місцевого та регіонального самоврядування, на території яких чисельність жителів, що користуються регіональними або

міноритарними мовами, виправдовує вжиття наведених нижче заходів, Сторони зобов'язуються дозволяти і/або заохочувати:

a) використання регіональних або міноритарних мов у рамках регіонального або місцевого самоврядування;

b) можливість для осіб, які користуються регіональними або міноритарними мовами, подавати усні або письмові заяви цими мовами;

c) оприлюднення органами регіонального самоврядування своїх офіційних документів також відповідними регіональними або міноритарними мовами;

d) оприлюднення органами місцевого самоврядування своїх офіційних документів також відповідними регіональними або міноритарними мовами;

e) використання органами регіонального самоврядування регіональних або міноритарних мов у дебатах під час їхніх засідань, не виключаючи, однак, використання офіційної мови (офіційних мов) держави;

f) використання органами місцевого самоврядування регіональних або міноритарних мов у дебатах під час їхніх засідань, не виключаючи, однак, використання офіційної мови (офіційних мов) держави;

g) використання або прийняття, у разі необхідності паралельно з назвами офіційною мовою (офіційними мовами), традиційних правильних форм написання топонімів регіональними або міноритарними мовами.

3. Стосовно публічних послуг, які надаються адміністративними органами або іншими особами, що діють від їхнього імені, Сторони зобов'язуються, в межах території, де використовуються регіональні або міноритарні мови, відповідно до стану кожної мови, а також у міру розумної можливості:

a) забезпечити використання регіональних або міноритарних мов при наданні послуг; або

b) дозволяти особам, які користуються регіональними або міноритарними мовами, подавати заяви й отримувати відповідь на них цими мовами; або

c) дозволяти особам, які користуються регіональними або міноритарними мовами, подавати заяви цими мовами.

4. З метою застосування тих положень пунктів 1, 2 і 3, які вони прийняли, Сторони зобов'язуються вжити один чи більше з таких заходів:

- a) письмовий або усний переклад – у разі необхідності;
- b) добір і, в разі необхідності, професійна підготовка посадових осіб та інших публічних службовців у необхідній кількості;
- c) задоволення в міру можливості клопотань публічних службовців зі знанням регіональної або міноритарної мови про призначення на роботу в тій місцевості, де така мова вживається.

5. Сторони зобов'язуються дозволяти використання або взяття прізвищ регіональними або міноритарними мовами за зверненням заінтересованих осіб.

Стаття 11 Засоби масової інформації

1. Сторони зобов'язуються, для осіб, які користуються регіональними або міноритарними мовами, в межах територій, де ці мови використовуються, відповідно до стану, в якому перебуває кожна мова, в обсягах, у яких державні органи, безпосередньо чи опосередковано, мають компетенцію, повноваження або відіграють певну роль у цій сфері, та з повагою до принципу незалежності й самостійності засобів масової інформації:

a) тоді, коли радіо й телебачення виконують соціально спрямовані завдання:

i) забезпечити створення принаймні однієї радіостанції та одного телевізійного каналу, які здійснюватимуть мовлення регіональними або міноритарними мовами; або

ii) заохочувати створення принаймні однієї радіостанції та одного телевізійного каналу, які здійснюватимуть мовлення регіональними або міноритарними мовами, і/або сприяти такому створенню; або

iii) вжити належних заходів для того, щоб телерадіоорганізації пропонували програми регіональними або міноритарними мовами;

b) i) заохочувати створення принаймні однієї радіостанції, яка здійснюватиме мовлення регіональними або міноритарними мовами, і/або сприяти такому створенню; або

ii) заохочувати трансляцію радіопрограм регіональними або міноритарними мовами на регулярній основі і/або сприяти такій трансляції;

c) i) заохочувати створення принаймні одного телевізійного каналу, який здійснюватиме мовлення регіональними або міноритарними мовами, і/або сприяти такому створенню; або

ii) заохочувати трансляцію телевізійних програм регіональними або міноритарними мовами на регулярній основі і/або сприяти такій трансляції;

d) заохочувати створення та поширення аудіо- й аудіовізуальних творів регіональними або міноритарними мовами і/або сприяти такому створенню та поширенню;

e) i) заохочувати створення і/або функціонування принаймні однієї газети регіональними або міноритарними мовами і/або сприяти такому створенню і/або функціонуванню; або

ii) заохочувати опублікування газетних статей регіональними або міноритарними мовами на регулярній основі і/або сприяти такій публікації;

f) i) покривати додаткові витрати тих засобів масової інформації, які використовують регіональні або міноритарні мови, якщо надання такої фінансової допомоги засобам масової інформації взагалі передбачене законодавством; або

ii) застосовувати існуючі механізми фінансової допомоги також до аудіовізуальної продукції регіональними або міноритарними мовами;

g) сприяти професійній підготовці журналістів та інших працівників для засобів масової інформації, які використовують регіональні або міноритарні мови.

2. Сторони зобов'язуються гарантувати свободу прямого прийому радіо- й телепередач із сусідніх країн, які транслюються мовою, ідентичною або схожою на регіональну або міноритарну мову, та не перешкоджати ретрансляції радіо- і телепередач такою мовою із сусідніх країн. Вони також зобов'язуються забезпечити, щоб не запроваджувалися жодні обмеження на свободу вираження поглядів і вільне поширення інформації у пресі мовою, ідентичною або схожою на регіональну або міноритарну мову. Здійснення зазначених вище свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

3. Сторони зобов'язуються забезпечити представництво або врахування інтересів осіб, що користуються регіональними або міноритарними мовами, в органах, які можуть бути створені відповідно до закону для гарантування свободи і плюралізму у сфері засобів масової інформації.

Стаття 12

Діяльність у сфері культури та засоби її здійснення

1. Що стосується культурної діяльності та засобів її здійснення – особливо бібліотек, відеотек, культурних центрів, музеїв, архівів, академій, театрів і кінотеатрів, а також літературних творів і кінопродукції, народних форм виявлення культури, фестивалів і підприємств сфери культури, включаючи, серед іншого, застосування нових технологій, – Сторони зобов'язуються, в межах території, на якій такі мови використовуються, і в обсягах, в яких державні органи мають компетенцію, повноваження або відіграють певну роль у цій сфері:

а) заохочувати форми самовираження та ініціативи, притаманні регіональним або міноритарним мовам, і сприяти різними засобами доступу до творів, що створюються цими мовами;

б) сприяти різними засобами доступу іншими мовами до творів, що створюються регіональними або міноритарними мовами, підтримуючи і розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування і субтитрування;

в) сприяти доступу регіональними або міноритарними мовами до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи і розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування і субтитрування;

г) забезпечити, щоб ті, хто відповідає за здійснення чи підтримку різних видів діяльності у сфері культури, створювали сприятливі передумови для того, щоб знання регіональних або міноритарних мов та культур і користування ними ставали складовою частиною заходів, які вони ініціюють або підтримують;

д) сприяти заходам, спрямованим на забезпечення того, щоб органи, відповідальні за здійснення чи підтримку діяльності у сфері культури, мали працівників, які повноцінно володіють відповідною регіональною або міноритарною мовою, а також мовою (мовами) решти населення;

е) заохочувати безпосередню участь представників із числа тих, хто користується відповідною регіональною або міноритарною мовою, в забезпеченні засобів культурної діяльності та її плануванні;

g) заохочувати створення органу (органів), відповідального за збирання, зберігання та презентацію чи видання творів, що створюються регіональними або міноритарними мовами, і/або сприяти створенню такого органу (органів);

h) у разі необхідності – створювати і/або розвивати та фінансувати структури, що ведуть діяльність у сфері перекладу і термінології, особливо для забезпечення та розвитку відповідної адміністративної, торгової, економічної, соціальної, технічної або правничої термінології кожною регіональною або міноритарною мовою.

2. У тих місцевостях, що не належать до числа територій, де традиційно використовуються регіональні або міноритарні мови, Сторони зобов'язуються, якщо чисельність осіб, які користуються регіональною або міноритарною мовою, виправдовує це, дозволяти, заохочувати і/або передбачати відповідну культурну діяльність і відповідні засоби її здійснення згідно з попереднім пунктом.

3. Сторони зобов'язуються у своїй культурній політиці за кордоном приділяти належну увагу регіональним або міноритарним мовам, а також культурам, які відображаються такими мовами.

Стаття 13 **Економічне і соціальне життя**

1. Щодо економічної та соціальної діяльності, Сторони зобов'язуються, в межах усієї країни:

a) вилучити із свого законодавства будь-які положення, що необґрунтовано забороняють чи обмежують використання регіональних або міноритарних мов у документах, які стосуються економічного або соціального життя, особливо у трудових договорах, і в такій технічній документації, як інструкції з використання товарів або устаткування;

b) заборонити включення у внутрішні правила підприємств і приватні документи будь-яких положень, що виключають або обмежують користування регіональними або міноритарними мовами, принаймні між особами, які користуються тією самою мовою;

c) протидіяти практиці, спрямованій на перешкоджання використанню регіональних або міноритарних мов у сфері економічної або соціальної діяльності;

d) сприяти використанню регіональних або міноритарних мов за допомогою заходів, не передбачених у попередніх підпунктах, і/або заохочувати таке використання.

2. Щодо економічної та соціальної діяльності, Сторони зобов'язуються, в обсягах, в яких державні органи мають таку компетенцію, в межах території, де використовуються регіональні або міноритарні мови, та в міру розумної можливості:

а) включити у свої фінансові та банківські правила положення, які дозволяють шляхом застосування процедур, сумісних з комерційною практикою, використовувати регіональні або міноритарні мови при складанні платіжних документів (чеків, векселів тощо) чи інших фінансових документів або, у відповідних випадках, забезпечити здійснення таких положень;

б) в економічному та соціальному секторах, які перебувають під їхнім безпосереднім контролем (публічний сектор), організувати заходи, що сприяють користуванню регіональними або міноритарними мовами;

в) забезпечити, щоб такі соціальні установи, як лікарні, будинки для осіб похилого віку та гуртожитки, могли приймати й обслуговувати осіб, які користуються регіональною або міноритарною мовою і потребують догляду через слабе здоров'я, похилий вік або з інших причин, користуючись мовою цих осіб;

г) забезпечити належними засобами складання інструкцій з техніки безпеки регіональними або міноритарними мовами;

д) вжити заходів для того, щоб інформація, яка надається компетентними державними органами стосовно прав споживачів, подавалася регіональними або міноритарними мовами.

Стаття 14 **Транскордонні обміни**

Сторони зобов'язуються:

а) застосовувати чинні двосторонні і багатосторонні угоди з державами, в яких та сама мова використовується в ідентичній або схожій формі, або, в разі необхідності, – докладати зусиль для укладення таких угод з метою сприяння контактам між особами, які користуються тією самою мовою, у відповідних державах у сфері культури, освіти, інформації, професійно-технічної підготовки і безперервного навчання;

б) в інтересах регіональних або міноритарних мов, сприяти транскордонному співробітництву, зокрема між регіональними або місцевими органами влади, на території яких тією самою мовою користуються в ідентичній або схожій формі, і/або розвивати таке співробітництво.

Частина IV **Застосування Хартії**

Стаття 15 **Періодичні звіти**

1. Сторони періодично подають Генеральному секретареві Ради Європи, у визначеній Комітетом міністрів формі, звіт про політику, яку вони проводять відповідно до частини II цієї Хартії, і про заходи, вжиті ними на виконання тих положень частини III, які вони прийняли. Перший звіт подається протягом року, наступного після набрання Хартією чинності стосовно відповідної Сторони, наступні звіти подаються через кожні три роки після першого звіту.

2. Свої звіти Сторони оприлюднюють.

Стаття 16 **Розгляд звітів**

1. Звіти, які подаються Генеральному секретареві Ради Європи згідно зі статтею 15, розглядаються комітетом експертів, що створюється відповідно до статті 17.

2. Органи або об'єднання Сторони, створені на законних підставах, можуть звертати увагу комітету експертів на питання, які стосуються зобов'язань цієї Сторони за частиною III цієї Хартії. Після консультацій з відповідною Стороною комітет експертів може врахувати таку інформацію під час підготовки доповіді, зазначеної у пункті 3 нижче. Ці органи або об'єднання можуть також робити заяви стосовно політики, яку Сторона проводить відповідно до частини II.

3. На основі звітів, зазначених у пункті 1, та інформації, згаданої у пункті 2, комітет експертів готує доповідь Комітетові міністрів. Ця доповідь супроводжується коментарями, які Сторони надсилають на відповідне прохання, і може оприлюднюватися Комітетом міністрів.

4. Доповідь, зазначена у пункті 3, містить, зокрема, пропозиції комітету експертів стосовно підготовки Комітетом міністрів необхідних рекомендацій одній або більше Сторонам.

5. Генеральний секретар Ради Європи надає Парламентській Асамблеї докладну дворічну доповідь про застосування Хартії.

Стаття 17 Комітет експертів

1. До складу комітету експертів входить по одному члену від кожної Сторони, що призначається Комітетом міністрів із списку кандидатів, яких пропонує відповідна Сторона і які мають відзначитися високою порядністю та мати визнаний авторитет у питаннях, яких стосується ця Хартія.

2. Члени комітету призначаються на строк у шість років і можуть бути перепризначені. Члена комітету, який не може продовжувати виконання своїх обов'язків, замінюють відповідно до процедури, визначеної у пункті 1, а його наступник перебуває на посаді решту строку повноважень свого попередника.

3. Комітет експертів ухвалює свій регламент. Його секретаріат призначається Генеральним секретарем Ради Європи.

Частина V Прикінцеві положення

Стаття 18

Цю Хартію відкрито для підписання державами-членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 19

1. Ця Хартія набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати, коли п'ять держав-членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цієї Хартії відповідно до положень статті 18.

2. Стосовно будь-якої держави, яка надалі висловить свою згоду на обов'язковість для неї цієї Хартії, вона набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 20

1. Після набрання цією Хартією чинності Комітет міністрів Ради Європи може запросити будь-яку державу, яка не є членом Ради Європи, приєднатися до цієї Хартії.

2. Стосовно будь-якої держави, яка приєднується до Хартії, Хартія набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати здачі на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи документа про приєднання.

Стаття 21

1. Будь-яка держава при підписанні або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про прийняття, затвердження або приєднання може заявити одне чи більше застережень до пунктів 2-5 статті 7 цієї Хартії. Інші застереження не дозволяються.

2. Будь-яка Договірна Держава, яка заявила застереження згідно з попереднім пунктом, може повністю або частково відкликати його шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи. Відкликання набирає чинності від дати отримання Генеральним секретарем такого повідомлення.

Стаття 22

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю Хартію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного строку від дати отримання Генеральним секретарем такого повідомлення.

Стаття 23

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради і будь-яку державу, яка приєдналася до цієї Хартії, про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Хартією відповідно до статей 19 і 20;
- d) будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень пункту 2 статті 3;
- e) будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, яке стосується цієї Хартії.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені представники, підписали цю Хартію.

Вчинено у Страсбурзі п'ятого листопада 1992 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архівах Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії кожній державі-члену Ради Європи і будь-якій державі, яку було запрошено приєднатися до цієї Хартії.